AZ INTENZÍV NYELVOKTATÁS SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE A SZEMÉLYISÉG ALAKÍTÁSÁBAN

MÁHR LÁSZLÓNÉ, intézeti vezetőtanár

Az intenzív szó jelentése: megfeszített, fokozott, alapos, tartalmas, tüzetes. Az intenzív szó jelentésének ez a sokrétűsége ébresztette fel bennem a gondolatot, hogy a tanítás, a tanulás hatásfokának növeléséhez vezető utat—amely egyúttal személyiségformáló tényező is—az idegennyelv-oktatás területén elsősorban a tanár és a tanuló szemszögéből vizsgáljam, az egyéb tényezőkre nem térve ki. A vizsgálódás eredményeként pedig megkísérelem nagy vonásokban összefoglalni, hogyan, milyen úton emelhető — a Nemzetközi Előkészítő Intézet követelményeit szem előtt tartva—az idegennyelvi kommunikáció szintje, s ezen keresztül hogyan alakítható a tanuló személyisége. Rá kell mutatni arra is, hogy ebben a folyamatban nemcsak a szorosan vett lingvisztikai szempontok érvényesülnek, hanem a pszichológiai és a szociolingvisztikai tényezők is meghatározó helyet foglalnak el. Ezeket tehát nem szabad figyelmen kívül hagynunk a tanár és a tanuló együttes munkájában.

A Nemzetközi Előkészítő Intézetben tanuló külföldi hallgatóknak 10 hónap alatt kell eljutniuk az idegennyelvi beszéd szintjéig. Ez annyit jelent, hogy nemcsak érteniük kell a nyelvet, de tudniuk kell a hallottakat írásban is rögzíteni. Mindez megfeszített munkát, alapos tudást kíván. Megköveteli a nyelv, a nyelvi viselkedés tüzetes ismeretét, a tájékozottságot a küldő ország szokásrendszeréről, társadalmi berendezéséről. Ily módon a tanár szakmai tudása, politikai tájékozottsága, egyénisége egyik döntő tényezője az eredményes nyelvtanításnak, a tanulói személyiség alakításának.

Miért szükséges, hogy a tanár a küldő ország életét, szokásait, társadalmi közegét jól ismerje? Miért célszerű, hogy a tanár tisztában legyen a tanuló anyanyelvével, vagy tanult nyelvével?

Tudjuk, hogy a nyelvtanuláskor a tanuló tudatosan és szándékosan közelíti meg az idegen nyelvet. Ezt úgy teszi, hogy már birtokában van az anyanyelv jelentésrendszerének, és azt viszi át a másik nyelv területére. Tehát az idegen nyelv tanulásakor az idegen nyelv minden elsajátított szava az anyanyelv szavain keresztül viszonyul a tárgyakhoz, mégpedig a tanuló saját szokásrendszerén átszűrve. És itt jelentkezik a nyelvtanuláskor az első nehézség. Működésbe lép az idegen nyelvi környezet hatása, ugyanakkor azonban hat a régi szokásrendszer és az anyanyelv is. Konfrontálni kell tehát a küldő ország szokásait, hagyományait, a nyelvhasználat sajátosságait a fogadó ország szokásaival, sajátosságaival, nyelvhasználatával, hogy

a tanítás, a tanulás hatékonyságát emelni, a személyiség tulajdonságait alakítani tudjuk.

A fentiekből következik, hogy tudatosan kell törekednünk a tanulók személyiségének megismerésére, teljesítőképességüknek a maximumot megközelítő kihasználására. Ehhez azonban fel kell használnunk a tanuló környezetéről, nyelvhasználatáról stb. szerzett információkat. Miután ezen a területen még sok a tennivaló, egy-két példával szeretnék utalni arra, hogy a nyelvtanulás "nehéz" pontjainak legyőzésére hogyan célszerű a fogadó és a küldő ország komplex összehasonlítása, azaz nyelvi rendszerének, szokásainak, társadalmi berendezkedésének stb. konfrontálása. Ezzel ugyanis jórészt feltárhatók azok a buktatók, amelyekkel a tanuló szemben találhatja magát az idegennyelvi kommunikáció során.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a beszédtevékenység által továbbított információknak csak egy része használódik fel nyelvi célokra. A másik rész másféle információkat tartalmaz, amelyek sok esetben nehezítik a megértést. Ilyen például a megszokottól eltérő hangszín, hanglejtés stb. Hasonló nehézséget okozhatnak – s éppen ezért számolni kell ezzel a nyelvoktatásban – a szűkebb értelemben vett nyelven kívül a beszédet kísérő gesztusok is. A gesztusok élénksége és változatossága ugyanis területenként különbözik. Egy fejbólintás jelenthet igent és nemet is, például a bolgároknál az utóbbit jelenti. Az ujjakon történő számolás sorrendje például jellemző lehet egy-egy népre: az orosz és a spanyol anyanyelvű hallgatók a kisujjal kezdik a számolást, a magyar pedig fordítva. Az idegennyelvi beszédprodukcióban ezek ismerete is motivációs szerepet tölthet be, különösen a dialógusban.

Tudott dolog, hogy a nyelv befolyásolja az ember egész pszichológiai felépítését. Az idegen nyelv tanításakor ezért nagyobb mértékben kellene tanulmányozni a nyelvi kategóriáknak a viselkedésre gyakorolt hatását, elsősorban az anyanyelv befolyását. Az anyanyelv ugyanis nemcsak a beszédprodukcióban hat gátló vagy segítő módon, de nagymértékben befolyásolhatja a beszédértést is. Ez annyit jelent, hogy az idegen nyelvi kommunikáció során az anyanyelv mint szűrő torzíthatja az értést. Lotz János az anyanyelv befolyásáról írja, hogy "egy kísérlet során három egyenlő intenzitású staccatóütést játszottak le egy csehnek, egy lengyelnek és egy franciának; azok ezeket az ütéseket az anyanyelvük hangsúlymintái szerint interpretálták." Olyan gyakorlatokat kell tehát szerkesztenünk, amelyek segítségével a tanuló az idegen nyelv rendszerében biztonságosan eligazodhat, s az anyanyelv gátló tényezője visszaszorítható. Vigotszkij szerint ugyanis "az idegen nyelv olyan szituációkban mutatkozik gyengének, ahol az anyanyelv erős, és ott bizonyul erősnek, ahol az anyanyelv árulja el gyenge oldalait." Erre – helyszűke miatt – csak egy példát említenénk, ami /írásban és beszédben is/ nehézséget jelent a magyar nyelvet tanulónak. Ez abban jelentkezik, hogy az időtartam eltérése nem minden nyelvben nyelvi értékű. A magyar nyelvben az időtartam eltérése nyelvi értékű, fonematikus különbség, tehát a szó felépítésében a rövid és a hosszú hang egymással

nem cserélhető fel. Például: a kór, mint betegség és a kor, mint időtartam. A hangoztatás időtartamának tehát jelentésmegkülönböztető szerepe van. Éppen ezért körültekintően kell eljárnunk, amikor vizsgálódásunkat kiterjesztjük például a nyelvi szerkezetek egybevetésére, a nyelvhasználat sajátosságaira stb. Még csak kevéssé feltárt területe a nyelvoktatásnak két nyelv – a bázis és a célnyelv – szókészletének, a nyelvhasználat sajátosságainak egybevetése. A szókészlet gondos vizsgálata alapján ugyanis következtetéseket vonhatunk le egy nyelvközösségnek nemcsak a fizikai, hanem a társadalmi környezetére vonatkozólag is. A szókészlet ugyanis nagymértékben tükrözi a kultúra, a társadalmi berendezkedés fejlettségi fokát.

Ismeretes, hogy az egyes országok életében fontos szerepet játszó területekkel kapcsolatban minden nyelv a kifejezések gazdagságával rendelkezik, melyet célszerű lenne bővebben elemeznünk, hogy oldjuk a nyelvi megnyilatkozás nehézségeit. A nyelvhasználat sajátosságára itt csak egy-két esetet említenék, mintegy jelezve a kérdés jelentőségét. Például a számok használata esetében a sport területén használt sajátos nyelv is jelenthet nehézséget. A sporteredmények számokban meghatározva nem fordíthatók adekvát módon a méterrendszert használó országokban és az angolszász országokban fennálló különbségek miatt. Itt ismét Lotz Jánosra hivatkoznék, aki ezzel kapcsolatban azt írja, hogy "1069 métert 4 percen belül megpróbálni lefutni nem ugyanaz, mint hajtani a 4 perces mérföldért." Az egyes szokások nyelvi kifejezése sem fordítható minden esetben adekvát módon, éppen a már említett nyelvi függés, az élő szokás hiánya miatt. Például ott, ahol nem emlékeznek meg a névnapokról, semmit nem mond, illetve mást fejez ki a 'köszöntjük a Máriákat' mondat, mint nálunk. Hasonló helyzetbe kerülünk, ha 'ifjúváavatásról' beszélünk. A példák száma még tovább bővíthető, az említettekkel csak az idegen nyelvű beszédprodukciót nehezítő néhány tényezőre szerettem volna felhívni a figyelmet.

A rendelkezésre álló idő nem engedi, hogy a nyelvoktatás intenzitását szolgáló valamennyi kérdésre kitérhessek. Ezért elsősorban a kommunikációhoz nélkülözhetetlen nyelvi és társadalmi problémákból gyűjtöttem össze néhányat azzal a céllal, hogy a figyelmet a teendőkre irányítsák. Az egyes részkérdések tanulmányozása nemcsak az idegen nyelv elsajátításához segíthet hozzá hatékonyan, hanem jelentős segítséget nyújthat a személyiség kibontakozásához az érdeklődés felkeltésével, a tanulási módszerek helyes megtervezésével, a fegyelmezett, tudatos gyakoroltatással.

Legfontosabb feladatunk tehát, hogy a nyelvtanítás ideje alatt olyan optimális tanulási stratégiát alakítsunk ki, amely foglalkozik mind a nyelv elsajátíttatásával, mind pedig azoknak a sajátos nevelési feladatoknak megvalósítási módjával, amelyek körébe a logikus gondolkodásra nevelés, az esztétikai, a világnézeti és a proletár internacionalizmusra való nevelés tartozik. A nyelvtanítás az idegen nyelvű beszédre nevelés gyakorlati célján kívül országismereti, művelődési feladatokat is ellát, mellyel ugyancsak nevelési célokat valósít meg.

A hatékony nyelvoktatás folyamatát talán a következő példa szemlélteti igazából. Két ember indul útnak együtt. Eddig külön-külön gondoskodtak magukról, saját erőforrásaikból merítettek. Mostantól kezdve útjuk iránya közös, de szokásaik különbözősége és számos egyéb tényező az eredetileg tervezett útvonaltól eltérítheti a két embert. Ahhoz, hogy mind a ketten a közös célba jussanak, pontosan tervezett együttes munkára van szükség. Ezt a munkát hivatott megszervezni az idegen nyelv oktatásának metodikája, amely a nyelvtudományon kívül kapcsolatban áll egyéb tudományokkal is.

A nyelvoktatás felhasználja továbbá a modern nyelvtudománynak azokat az eredményeit, amelyek fokozhatják a nyelvoktatás hatékonyságát, és így lehetőséget teremtenek az egyén képességeinek a kibontakoztatására.

Különösen érvényes ez a Nemzetközi Előkészítő Intézetben, ahol több, mint 60 ország fiataljai ismerkednek a magyar nyelvvel, országunk életével, a szocialista társadalommal. Ennek tudatában kell azon munkálkodnunk, hogy a Nemzetközi Előkészítő Intézetben tanuló fiatal embereket elindítsuk azon az úton, amely elvezet ahhoz, hogy jó szakemberként, a közösség érdekében munkálkodva, kapcsolataikat a Magyar Népköztársasággal, a szocialista társadalommal megtartva térjenek vissza hazájukba. Ezt azzal érhetjük el, ha megfogadjuk Kölcsey szavait, melyek szerint: "teljesen birtokában kell lenni a nyelvnek, melyet a nép beszél: ez az első s elengedhetetlen feltétel."

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ИНТЕНСИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКАМ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ

Клара Мар, преподаватель института

(резюме)

I. Определение значения слова "интенсивный" и его использование в этом выступлении. Соотношение между вопросами "Кто?", "Кому?", "Что?", "Когда?", "Где?", "Как?" учит. Роль психолингвистических и социолингвистических факторов в этом процессе.
2. Сопоставительный анализ системы обычаев, аттитюдов страны-базы и страны-цели. Необходимость этого анализа с точки зрения обучения языка и формирования личности.
Значение среды языка-цели: её позитивное и негативное влияние, детерминативный характер политической, экономической, культурной жизни и языковой среды страны-базы.
3. Тесная связь новой системы обычаев с коммуникацией (на чужом языке). Психологическая, лингвистическая и методологическая основы развития навыков воспитания речи и мультиперсональной коммуникации, то есть возможности увеличения интенсивности обучения.

DIE ROLLE UND BEDEUTUNG DER INTENSITÄT IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT BEI DER BILDUNG DER PERSÖNLICHKEIT

Klára Máhr, Oberassistent im Internationalen Vorbereitungsinstitut, Budapest

Resümee

1. Die Bestimmung des Begriffes "intensiv". Sein Gebrauch im Referat. Die Erläuterung der Fragen "wer? wen" unterrichtet, "was? wann? wo? wie?" wird vermittelt. Die Relevanz der psycho- und soziolingvistischen Faktoren in diesem Prozeß.

2. Konfrontative Untersuchung der Attitüde und der Traditionen, Gewohnheiten des Heimat- und Aufenthaltslandes. Die Notwendigkeit der Untersuchungen für den Fremdsprachenunterricht und die Erziehungsarbeit. Die Bedeutung der fremdsprachlichen Umgebung; die positive und negative Wirkung der bestimmenden Charakterzüge des Heimatlandes in Hinsicht auf das sprachliche Millieu, das politische, wirtschaftliche und kulturelle Leben.

3. Die enge Beziehung, die Wechselwirkung zwischen der Kommunikation in der Fremdsprache und den neuen Gewohnheiten. Als Resultat: Notwendigkeit der Entwicklung der Fähigkeiten und Fertigkeiten des verstehenden Hörens und der inter-, bzw. multipersonalen Kommunkation auf psychologisch, lingvistisch und methodisch ausgearbeiteten Grundlagen, d.h. im Unterricht besteht so die Möglichkeit zur Steigerung der Intensität.

Zusammenfassend: der intensive Sprachunterricht – basierend auf interdisziplinare Grundlagen aufgebauter Methode – schafft einerseits Bedingungen zur gründlichen Aneignung der Fremdsprache, bietet andererseits Gelegenheit zur Hebung des Kenntniserwerbs und dadurch zur Erziehung sozialistischer Persönlichkeiten.